

Edukácia v sociálnej práci od jej počiatkov po súčasnosť na území dnešného Slovenska



Peter Brnula¹

ABSTRAKT

Článok sa zameriava na popis rozvoja edukácie v sociálnej práci od jej počiatkov na konci 19. storočia až po súčasnosť. Autor sa pokúša čitateľom ponúknuť informácie z uhorskej sociálnej práce a následne zo sociálnej práce a jej edukácie v Československu na území dnešného Slovenska, ktoré sú pre českých čitateľov menej známe. Článok ponúka aj opis činností konkrétnych osôb, ktoré sa zaslúžili o rozvoj edukácie v sociálnej práci a tým sa zaslúžili aj o rozvoj sociálnej práce ako akademickej disciplíny.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Sociálna práca, dejiny, edukácia, Československo

ABSTRACT

The article focuses on the description of the development of education in social work from beginnings of social work at the end of the 19th century to the present time. The author tries to offer readers information on Hungarian social work and subsequently on social work and education in Czechoslovakia on the territory of Slovakia in nowadays, which are less well known to Czech readers. The article also provides a description of the activities of specific people who have deserved the development of education in social work, and thus deserve to develop social work as an academic discipline.

KEY WORDS

Social Work, history, education, Czechoslovakia

ÚVOD

Sociálna práca v súčasnom období slávi svoju storočnicu a to hneď dvakrát. V roku 2017 to bolo práve 100 rokov od vydania dôležitého diela Mary Richmondovej — Social Diagnosis, ktorým položila základy vedy sociálnej práce a dokázala oprávnenosť sociálnej práce nielen medzi pomáhajúcimi profesiami, ale aj medzi vedeckými disciplínami. Toto výročie stého roku vydania Sociálnej diagnózy je svetovou oslavou vedy/profesie, ktorej sa česká aj slovenská sociálna práca zúčastnila počas predchádzajúceho roka.

Vlastná storočnica pre českú a slovenskú sociálnu prácu sa nachádza v roku 1918, v ktorom na území vtedajšieho Československa sa oficiálne začalo vzdelávať v sociálnej práci na území Prahy. Tento fakt podnietil a rozšíril vzdelávanie pre sociálne pracovníčky následne do celej krajiny.

Je nesporným faktom, že sociálna práca na území dnešných dvoch republík: Českej republiky a Slovenskej republiky začala písať spoločnú históriu práve uvedeným

1 Doc. PhDr. Peter Brnula, PhD. Katedra sociálnej práce FSE Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pasteurova 1 400 96 Ústí nad Labem; e-mail: peter.brnula@ujep.cz



rokom 1918 a to najmä z dôvodu vytvorenia spoločného štátu. Celkovo by sme mohli konštatovať, že vývoj sociálnej práce v spoločnom štáte nebol veľmi jednoduchý. Tak ako je známe, že bolo náročné vytvárať právny rámec Republiky Československej, je málo známym faktom, že to bolo obdobné aj pre sociálnu prácu.

Sociálna práca bola vnútorne trieštená. Jej podoba bola koncipovaná do kontinentálnej európskej podoby od jej počiatkov v 19. storočí ako jedného z elementov sociálnej politiky, čo bolo v protiklade vo vývoji sociálnej práce v Spojených štátoch amerických. V období Rakúsko-Uhorska to kritizovala aj Alice Masaryková. Tá po vzniku Československa vytvorila snahu o implemetnáciu „príkladov dobrej praxe“ práve z USA do československej sociálnej práce. Avšak sociálna práca sa na území Slovenska odlišovala ešte aj vo fakte, že bola ovplyvnená uhorskou sociálnou prácou, o ktorej sa v Česku veľa nehovorilo a nepísalo. Uhorská sociálna práca bola vyspelá napriek zaostalosti uhorskej časti monarchie v ekonomickej oblasti, a mala veľa prvkov americkej sociálnej práce — Spolok dobročinných žien — COS; Poručník chudobných — Úrad pre rodinu apod. (Brnula 2013). O uhorskej sociálnej práci však tento článok pojednáva len okrajovo, preto považujeme za dôležitú iba túto zmienku, aby to pre čitateľa bolo jasné a zrozumiteľné. V rozpore k rozvinutosti poskytovania služieb sociálnej práce bolo vzdelávanie v sociálnej práci na území dnešného Slovenska. A práve toto je cieľom predkladaného článku. Poskytnúť informácie čitateľom a čitateľkám a vývoji edukácie v sociálnej práci na území dnešného Slovenska.

V úvode ešte považujeme za potrebné definovať, z akého dôvodu budeme písať o edukácii a nie o vzdelávaní. O edukácii hovoríme v súlade s Fulkovou (2010), ktorá ju definuje širšie ako len vzdelávanie. V edukácii sa zahŕňa okrem vzdelávacieho aj výchovný proces. Oba procesy vnímame ako veľmi potrebné pre sociálnych pracovníkov/sociálne pracovníčky a toto nás vedie hovoriť viac o edukácii ako o vzdelávaní v sociálnej práci.

EDUKÁCIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI V OBDOBÍ JEJ SKÚSENOSTNEJ FÁZY^{2,3}

Začiatky edukácie v sociálnej práci môžeme datovať k obdobiu po roku 1850. V tomto období sa začali vykonávať prvé opatrenia v prospech riešenia sociálnych problémov.

V tomto čase môžeme hovoriť o tzv. „učeníkom“ resp. tovarišskom prístupe/modely k edukácii dobrovoľníkov, ako aj sociálnych pracovníkov/sociálnych pracovníčok. Navrátil (2007, s. 5–19) o tomto prístupe/modely tvrdí, že v druhej polovici 19. storočia bol primárnou metódou edukácie v sociálnej práci. Prístup/model spočíval v tom, že budúca sociálna pracovníčka bola zapojená do priamej práce s klientom

2 Skúsenostná fáza je nami definované obdobie, v ktorom sociálna práca bola poskytovaná viac na základe skúseností a jej teórie, metodika, metódy a formy sa ešte len kreovali. Bežne toto obdobie vnímame až do roku 1917 práve do vyjde základného teoretického diela Richmondovej — Social Diagnosis.

3 Tento text vychádza z diel BRNULA, P. — GABURA, J. — LABÁTH, V. — VASKA, L. 2011 a BRNULA, P. Peter. *Sociálna práca. Dejiny, teórie a metódy*. 2. vyd. Bratislava: IRIS, 2013 Informácie v texte sú zostavené z uvedených diel a poskytujú informáciu o edukácii na území dnešného Slovenska od počiatkov sociálnej práce až po súčasnosť.



pod dohľadom skúsených praktičiek, ktoré si profesiu osvojili rovnakým spôsobom. Základnými metódami výučby boli demonštrácia a modelovanie zručností, správania, postojov, ktoré sa očakávali od sociálnej pracovníčky v danej pozícii. Tento model/prístup bol typický tým, že študentky/učnice sa snažili napodobňovať správanie a konanie svojej „majsterky“ učiteľky, pričom tá študentke poskytla hneď spätnú väzbu. Tento spôsob učenia zodpovedá Kolbovmu procesu učenia, ktorý hovorí, že vedenie je tvorené transformáciou skúseností. Kolbov proces má štyri stupne učenia: získanie konkrétnej skúsenosti, reflektovanie pozorovania, abstraktná konceptualizácia (teoretizovanie) a aktívne experimentovanie- skúšanie (Navrátilová 2007, s. 20–27).

Sociálna práca začala vo svojich počiatkoch svoju edukáciu prostredníctvom praktického poznania (osvojovania si zručností) súčasne so skúsenostným poznáním (poznanie prostredníctvom vzťahu, osobným kontaktom s osobou) a až nakoniec začalo realizovať akademické poznanie, ktoré je obsiahnuté v teóriách a modeloch. Tento pohľad na vzdelávanie zdieľa Burnard, ktorého tri oblasti poznania (akademické, praktické a skúsenostné) popisuje Mužíková (Mužíková, Bártlová 2007).

Edukácia v sociálnej práci na území Uhorska má dlhodobú tradíciu, aj keď je o nej málo informácií zdieľaných v slovenskej sociálnej práci. Budovanie edukácie v sociálnej práci ako aj samotnej sociálnej práce je spojené s menom Eleny Maróthy Šoltésovej, ktorá je spojená so ženským spolkom Živena. V tomto spolku bola aj predsedníčka. V českých krajinách pôsobil podobný spolok s názvom Vesna. Pre českého čitateľa/českú čitateľku je teda možné si činnosť Živeny predstaviť podľa činnosti českej Vesny. Obe organizácie aj spolupracovali, o čom ešte budeme písať. Okrem činnosti v oblasti edukácie za Rakúsko-Uhorska začala E. M. Šoltésová pôsobiť aj na slovenský ľud a takpovediac v prospech sociálnej starostlivosti/sociálnej práci v rámci prvej československej republiky. V Živene v roku 1919 píše o nových úlohách v novej republike a podnecuje slovenské ženy k dobročinnosti. Dobročinnosť sa mala zamerať najmä na vzdelávanie obyvateľstva a boja za práva. Nabáda ženy k politickým aktivitám za hlasovacie právo. V roku 1921 podporuje prostredníctvom svojho článku činnosť Československého červeného kríža, vyzdvihuje jeho význam a úlohy a vyzýva občanov k jeho finančnej podpore v rámci možností každého z nich. Je autorkou aj prvej slovenskej definície sociálnej práci/sociálnej starostlivosti (pečlivosti). Túto definíciu naformulovala v roku 1922 pri pokladaní základného kameňa budovy Ústavu Milana Rastislava Štefánika v Martine, ktorý mal edukovať sociálne pracovníčky⁴, o čom píšeme viac nižšie v texte. Sociálnu starostlivosť a sociálnu prácu definuje nasledovne:

„Sociálnu pečlivosť, ktorú stvorila si sama nevyhnutná potreba, ako neúnavnú naprávateľku zla a kliesniteľku cesty k dobru, najmä odkedy svetová vojna skazila ľudí a rozvrátila pomery. Tá si vyžaduje od svojich vykonávateľov seba zapieravú prácu v prospech iných, na ich zdokonaľovanie a chránenie, keď sú telesne, alebo duševne slabí, i vždy hotovú ohotu k pomoci trpiacim, krivdeným, bezpomocným — vyžaduje teda skutky lásky a súcitu. A k tomu svojim duševným založením povolené sú najmä ženy. Ale aby sociálnu pečlivosť s úspechom mohli konať, musia byť k nej vychované.

4 Viac nižšie v texte o tomto ústave.



Takáto výchova deje sa teraz temer u všetkých vzdelaných národov systematicky. I u nás je veľká potreba na vychované pracovníce“ (Kubincová, Slezáková 2005).

Za prvopočiatok edukácie v sociálnej práci možno považovať práve čin Eleny Maróthy Šoltésovej, ktorá sa už v roku 1874 obrátila na vládu Uhorska. V tomto roku predložila návrh na zriadenie dievčenskej školy (Mikulášová-Škridlová 1996). Živena ako organizácia následne v roku 1899 opätovne žiadala Ministerstvo kultúry a osvetu o povolenie založenia „*Prostej gazdinskej školy s vyučovacou rečou slovenskou*“. Táto žiadosť bola v tom istom roku zamietnutá. Ďalšia žiadosť na ministerstvo od Živeny prišla v roku 1910. V nej žiadala Živena o povolenie otvorenia „*Dievčenskej domáco hospodárskej školy*“ (Votrubová). V roku 1912 namiesto odpovede Živeny o povolenie slovenskej dievčenskej gazdinskej školy založila maďarská vláda v Martine maďarskú štátnu gazdinskú školu.

V roku 1911 publikuje Ernest Deutsch článok, v ktorom sa odvolával na to, že už dávno pred Uhorskom v západných krajinách uznali sociálnu prácu za vedu (USA, Veľká Británia) a zároveň na to, že táto činnosť nesmie byť len činnosťou srdca, ale aj rozumu. Nielen vecou milosrdenstva, ale aj vedeckých metód. Z týchto dôvodov žiada, aby všetci tí, ktorí sa starajú o chudobných, chorých, ľudí s postihnutím, boli vyškolení v oblasti pomáhania v rámci sociálnej práce. Konkrétne obsahuje návrh edukácie sociálnych pracovníkov v Uhorsku pre nasledovné oblasti: ochrana matiek a detí; ochrana opustených a zanedbaných detí; voľba povolania; práca s nezamestnanými; práca s chudobnými; oblasť sociálneho poistenia.

Žiaľ tento Deutschov návrh na edukáciu sa nikdy nerealizoval, najmä z dôvodu jej finančnej náročnosti na jej zabezpečenie.

Druhým edukačným programom uhorskej sociálnej práce bol kurz organizovaný pre pracovníkov v oblasti práce s chudobnými v roku 1913 (jeho predchodcom boli krátkodobé kurzy). Tento edukačný program bol postavený autorom druhého článku z roku 1911 Otokarom Prohászkom a zároveň už bol aj realizovaný.

Obsahoval nasledovné okruhy: práca s chudobnými; systém starostlivosti o chudobných; terapeutické aspekty práce s chudobnými; pedagogika; kresťanstvo a dobročinnosť v sociálnej sfére.

V roku 1915 bola organizovaná edukácia aj pre dobrovoľníčky pracujúce ako Priateľské návštevníčky (Friendly visitors) avšak stále len v podobe kurzov (Pik 2001).

V českých krajinách sa pod vedením Alice Masarykovej podarilo uskutočniť podobné úsilie, ako mala Šoltésová na území Slovenska. Uskutočnilo sa tak prostredníctvom kurzov alebo dotiahnutia vzdelávania v sociálnej oblasti v podobe „*Ženskej vyšší školy sociální péče*“ v roku 1918, ktorá sa o rok v roku 1919, premenovala na „*Vyšší školu sociální péče v Praze*“.

Sociálna práca ukazuje aj prostredníctvom vlastnej cesty edukácie, že najskôr tu bola praxe, ktorú vykonávala a až potom prišla objednávka edukácie na to, aby ju vykonávali sociálne pracovníčky lepšie — boli teda vyzbrojené teoreticky.

Bláha (1922) píše, že najprv sa od praxe oddelí teória, ktorú môžeme považovať za akúsi zmes pravidiel, ktorú pestujú len praktici. Ešte sa v nej nepracuje na hľadanie teoretického poriadku, keďže záujem je len o požiadavky z praxe. Až keď vznikne záujem o fakty zo skúsenosti z praxe, ktoré sú nutné pre objavenie príčin a zákonov, vtedy sa rodia a vznikajú teórie. Toto je aj už vyššie zdokumentovaná cesta sociálnej práce tzv. od praxe k vede.

EDUKÁCIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ A ZA VOJNOVEJ SLOVENSKEJ REPUBLIKY



Za počiatky edukácie v sociálnej oblasti na Slovensku v rámci Republiky Československej môžeme považovať kurzy sociálnej práce organizované ženským spolkom Živena (keď neberieme do úvahy jej úsilie o systematické školstvo a boj za toto školstvo na úrovni žiadostí adresovaných už uhorskej vláde v rámci Rakúsko-Uhorskej monarchie).

O toto sa taktiež zasadzovala Elena Maróty Šoltésová hneď po vzniku ČSR, v novembri 1918 a to konkrétne 21.11.1918. V tomto čase kontaktovala práve českú Vesnu, aby im pomohla v rozbehnutí edukácie (Kubincová a Slezáková 2005).

Votrubová uvádza, že prvý kurz usporiadala sesterská Vesna v Brne pre Slovenky v máji 1920, na ktorom sa zúčastnilo 24 delegátok odborov Živeny.

Druhý kurz pre sociálne pracovníčky bol usporiadaný v roku 1921 Ministerstvom sociálnej starostlivosti pre 37 sociálnych pracovníčok zo Slovenska v Prahe. Na tomto kurze mali účastníčky príležitosť hlbšie nazrieť do organizácie sociálnej starostlivosti, osvojiť si teoretické a praktické stránky sociálnej práce v českých krajinách.

Po úspešnom kurze v Prahe si Ústredný výbor Živeny vyžiadala od ministerstva, aby bol v ďalšom roku usporiadaný ďalší kurz pre sociálne pracovníčky zo Slovenska. Ten bol usporiadaný v Brne a zúčastnilo sa ho 26 účastníčok. Kurz usporiadaný v Brne bol dôležitý aj tým, že bol spojený s návštevou sociálnych a zdravotníckych ústavov v Brne a jeho okolí.

Za najvýznamnejší kurz môžeme považovať až štvrtý v poradí, zorganizovaný v Širokej (na Orave), pretože okrem teoretických prednášok a návštev sociálnych a zdravotníckych inštitúcií obsahoval aj praktický výcvik v práci s klientmi.

Živena sa týmto podstatným spôsobom zaslúžila o rozvoj systematickej edukácie v sociálnej oblasti, čím položila základy budúceho sociálneho školstva na Slovensku.

Už v roku 1919 založila tzv. Živenine školy pomocou brnianskeho spolku Vesna, ktorý napomáhal rozvoju plánov a budovaniu školy v Martine. V septembri uvedeneho roka bolo slávnostné otvorenie prvej dievčenskej školy Živeny v Martine s názvom „Vyššia dievčenská škola“, ktorej riaditeľkou bola M. Štechová. V roku 1927 už Živena prevádzkovala sieť odborných škôl pre ženské povolania po celom Slovensku.

V školskom roku 1925/26 vyvrcholilo mnohoročné úsilie spolku Živena založením „Ústavu M. R. Štefánika“, ktorého súčasťou bola aj škola sociálno-zdravotnej starostlivosti.

Ústav mal tri zložky: dvojročnú župnú⁵ školu pre sociálno-zdravotnú starostlivosť; župný ústav na edukáciu učiteliek gazdinského odboru a internát pre žiačky ústavu. Tento ústav poskytoval kontinuálnu edukáciu až do roku 1953.

Podľa Studencovej (2011), prvé tri semestre tejto školy boli prevažne teoretické a v poslednom semestri študentky odchádzali na prax (Bratislava, Praha, Krč).

Študijný program bol zložený z nasledujúcich okruhov:

- právne základy, organizácia sociálno-zdravotnej pečlivosti a štatistika;
- ústavná a spolková administratíva;

5 Župa je pomenovaním vyššieho územného celku na úrovni kraja.



- praktická psychológia, pedagogika a sociológia;
- ošetrovateľská technika a individuálna starostlivosť;
- praktický výcvik.

Ako konštatuje spomínaná autorka žiaľ v súčasnosti nie je možné zistiť konkrétne učebné osnovy jednotlivých predmetov, pretože sa informácie tohto typu nezachovali.

Charvátová (1987) píše, že v tomto období mali vzniknúť na krátku dobu aj tzv. sociálno-zdravotné školy na Slovensku. Sotoniaková (2005) tvrdí, že to bolo konkrétne v Bratislave a od roku 1937 sa štúdium ukončovalo s maturitou.

Okrem vyučovania a výchovy sociálnych pracovníčok sa školy venujú aj výskumnej činnosti a organizovaniu konferencií (čo je tiež spôsob vzdelávania sa).

Levická (1999) hovorí o dvoch významných konferenciách. A to: Medzinárodnom zjazde sociálnej politiky v roku 1924 v Prahe, Medzinárodnom kongrese sociálnych služieb v roku 1928 v Paríži.

V rámci vojnovnej slovenskej republiky sociálna práca na jej území mala svoje špecifika, ktoré sa samozrejme dotkli aj edukácie v sociálnej práci. Zriadil sa Sociálny ústav Hlinkovej slovenskej ľudovej strany so sídlom v Bratislave. Kováčiková (2010) zhrnula jeho úlohy nasledovne: vykonávať sociálnu a sociálno-zdravotnú starostlivosť; usmerňovať jej realizáciu po stránke vecnej, organizačnej a osobnej v ustanovizniach určených pre sociálnu a sociálnozdravotnú starostlivosť, nahliadať do hospodárenia dobročinných a dobrovoľných spolkov, a nakoniec podávať posudky o sociálnych a sociálnozdravotných úlohách. Takže sloboda v edukácii veľmi možná nebola a musela byť v súlade so štátom diktovanou sociálnou politikou a sociálnou prácou (Brnula 2014, s. 73–80).

EDUKÁCIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI V OBDOBÍ ROKOV 1945–1966

Vývoj vzdelávania v sociálnej práci v tomto období na území Slovenska mal veľký prekryv so vzdelávaním v českých krajinách.

Podľa Novotnej a Schimmerlingovej (1992) po druhej svetovej vojne v roku 1945 sa opätovne začalo hovoriť o vysokoškolskej edukácii sociálnych pracovníkov. Ako reakcia na to sa zriadila v Prahe Vysoká škola politická a sociálna so samostatnou Sociálnou fakultou. Z jej detašovaného pracoviska v školskom roku 1947/1948 v Brne sa zriadila samostatná Vysoká škola sociálna s osem semestrálnym štúdiom. Na tejto škole sa zriaďujú Sociálne kliniky rovnako ako na jej predchodkyni Masarykovej štátnej škole zdravotnej a sociálnej starostlivosti už v lete roku 1945. Pričom účelom sociálnych kliník bolo naučiť poslucháčov sociálnej práce pracovať s klientmi, pretože „sa špecializovali na aplikáciu odborných poznatkov tunajších aj cudzích“ (1948)⁶. V roku 1951 boli tieto školy zaradené do Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe a tým fakticky zanikli.

Po druhej svetovej vojne sa pokračovalo aj v stredoškolskej edukácii v sociálnej oblasti. Zriaďovali sa tzv. štvorročné vyššie školy sociálno-zdravotné, do ktorých

6 Krakešovej dielo Úvod do praxe na sociálnych klinikách bude v roku 2018 predstavené českému čitateľovi v rámci publikácie Krakešová, M. — Kodymová, P. — Brnula, P.



sa transformovali pôvodné vzniknuté školy pre ženské povolania. Päťdesiate roky priniesli vo všeobecnosti redukciu škôl sociálnej práce, pretože sa zmenil politický postoj k sociálnej práci. Vysoké školstvo bolo v oblasti sociálnej práce zrušené. Ponechali sa len školy štvorročného typu, ktoré nadväzovali na základné vzdelanie.

Zakladali sa aj sociálno-pedagogické školy a v Prahe v roku 1953 otvárajú štvorročnú sociálno-právnu školu. Sotoniaková (2005) uvádza, že podobné školy boli zriadené aj v Brne a Bratislave.

Zbedačovanie sociálneho školstva vyvrcholilo v roku 1962 keď bolo zrušené aj toto štvorročné štúdium a bolo redukované len na pomaturitné dvojročné štúdium so zameraním na sociálno-právnu ochranu. Oficiálny dôvod bol, že vek študentiek nebol dostatočný (14–18 rok) pre riešenie často zložitých sociálno-právnych problémov (Charvátová 1987).

Až politické udalosti z konca šesťdesiatych rokov na čas pootvorili dvere antropocentrickým vedným odborom a pokúšali sa teoretické poznatky aplikovať v praxi pri práci s ľuďmi. Avšak sociálne školstvo v tejto podobe zotrúva až do konca osemdesiatych rokov.

EDUKÁCIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI V OBDOBÍ ROKOV 1966–1990

Edukácia ako aj samotné školstvo sociálnej práce zažíva v tomto období svoju renesanciu. Opäť ako v predchádzajúcom období, vo vzdelávaní medzi českými krajinami a Slovenskom je značný prekryv.

V tomto období sa zachovali všetky vzdelávateľské inštitúcie v oblasti sociálnej práce, ale ich možnosti sa rozšírili. Záslužný čin o obnovenie vysokoškolského štúdia sociálnej práce sa objavuje práve vo vrcholiacom období normalizácie. Sekcia sociálnych pracovníkov Českej lekárskej spoločnosti J. E. Purkyně v čele s Helenou Šálkovou začala jednania s niektorými fakultami o možnosti zriadenia katedier alebo oddelení sociálnej práce. Úvaha o obnovení štúdia sociálnej práce sa zrealizovala takým spôsobom, že jej štúdium malo byť zaradené do programov katedier vzdelávania dospelých. Tento čin sa čiastočne podarilo naplniť až v roku 1988 tesne pred pádom socialistického režimu v Československu (Šiklová in Matoušek et al 2001).

Na Slovensku prišlo k zavedeniu takéhoto programu do vzdelávania na Katedre vzdelávania dospelých FiF Prešovskej univerzity až v akademickom roku 1989/1990 v letnom semestri, keď „revolučné udalosti v roku 1989“ urýchlili proces inovácie obsahu študijných programov a pre študentov 4. ročníka denného aj externého štúdia ponúkal študijný plán špecializačné štúdium v zameraní (okrem iných) aj na sociálnu prácu (Lukáč, Tokárová 2009).

V tomto období však prišlo tiež k zakladaniu stredných škôl so študijným odborom sociálno-právna činnosť na Slovensku ako píše Hangoni (2010). Začalo sa v Rožňave na Obchodnej akadémii v šk. r. 1968/69 a následne v roku 1971 na Obchodnej akadémii v Dolnom Kubíne, ktoré sa realizovali formou pomaturitného kvalifikačného štúdia.



EDUKÁCIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI PO ROKU 1989

V tomto období sa opätovne otvoril priestor na rozvoj teórie sociálnej práce a to práve prostredníctvom znovuobnoveného vysokého školstva v oblasti sociálnej práce. V Prahe sa podľa Šiklovej (in Matoušek et al. 2001) paralelne konštituovala subkatedra sociálnej práce pri Katedre vzdelávania dospelých na FiF Univerzite Karlovej s brnenskou subkatedrou na Masarykovej Univerzite už v roku 1990.

Na Slovensku (ako aj v Československu) bola však založená prvá samostatná Katedra sociálnej práce v roku 1991 na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Potreba edukácie sociálnych pracovníkov bola výrazná, čo spôsobilo, že od roku 1991 vzniklo mnoho ďalších inštitúcií edukujúcich sociálnych pracovníkov. Na Slovensku odbor sociálnej práce začali rozvíjať univerzity v Trnave (Trnavská univerzita), v Prešove (Prešovská univerzita), Nitre (Univerzita Konštantína Filozofa), Banskej Bystrici (Univerzita Mateja Bela), neskôr v Ružomberku (Katólicka univerzita) a v Košiciach (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika). V súčasnosti vysokoškolské vzdelanie v sociálnej práci poskytujú aj súkromné vysoké školy v Bratislave (Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety) a v Sládkovičove (Vysoká škola v Sládkovičove).

Rovnako prudké tempo rozvoja nabral aj rozvoj stredoškolskej edukácie sociálnych pracovníkov v deväťdesiatych rokoch. O ňom však Strieženec (1999) hovorí, že bolo často podmienené záchranou samotnej existencie škôl, ktoré ho ponúkali a zároveň to vnieslo nekoncepčný prístup do stredoškolskej edukácie sociálnych pracovníkov.

V týchto podmienkach s významnou spoluprácou zahraničných odborníkov najmä z Holandska, Spojených štátov amerických, Veľkej Británie a Spolkovej republiky Nemecka (napr. Matoušek 2001; Brnula a Gabura et al. 2011) okrem samotnej edukácie začal opätovný rozvoj teórie sociálnej práce ako aj jej významných domácich teoretikov prostredníctvom ich publikačnej činnosti, činnosti v oblasti vedy a výskumu. Týmto sa sociálna práca dostáva z odboru realizovaného v praxi aj na akademickú pôdu, kde dodnes pretrváva.

Za zmienku stojí, že na Slovensku ako je evidentné z textu sa nerozvinul koncept vyššieho odborného vzdelávania v sociálnej práci. Sociálna práca sa môže na Slovensku študovať len na vysokých školách (univerzitách). Stredoškolské vzdelávanie v oblasti sociálnej práce síce zabezpečuje učebný odbor sociálno-výchovný pracovník na Pedagogických a sociálnych akadémiách, avšak v rámci ustanovení platného tzv. profesijného zákona sociálnu prácu vykonáva absolvent študijného odboru sociálna práca a to v dvoch úrovniach. Ako Asistent/ka sociálnej práce — s VŠ vzdelaním prvého stupňa a ako Sociálny/a pracovník/čka s VŠ vzdelaním druhého stupňa (Zákon NR SR č. 219/2014 Z.z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

ZÁVER

Rozvoj edukácie v sociálnej práci oslavuje svoju storočnicu. Zámerom, cieľom predkladaného článku bolo priblížiť čitateľom/čitateľkám edukáciu sociálnych pracovníčok/pracovníkov na území dnešného Slovenska od počiatkov odboru až do súčasnosti.

Myslíme si, že cieľ sa nám podarilo dosiahnuť. Z uvedeného článku je zrejmy a jasný vývoj edukácie v sociálnej práci.

Čo nie je v súčasnosti jasné a zrejme je to, kam bude smerovať vývoj v edukácii sociálnej práce. Tlak na vedecké aspekty a jej dôležitosť prekrýva dôležitosť znalostí pre prax resp. o praxi sociálnej práce, čo vedie k rozpolteniu v edukačnom procese sociálnych pracovníčok/pracovníkov a odkláňa od pôvodného typu edukácie v sociálnej práci (čo v zásade nie je zlé, len nejasné z hľadiska vývoja).

LITERATÚRA

- BLÁHA, Inocenc, Arnošt, 1922. *Filosofie mravnosti*. 1. vyd., Brno: Nakladatel A. Píša. 282 s.
- BRNULA, Peter a GABURA, Ján et al. 2011. Sociálna práca — dve dekády existencie študijného odboru sociálna práca. In kol. Quo vadis, univerzitné vzdelávanie, veda a výskum na pedagogických fakultách?: v odboroch pripravujúcich učiteľov, logopédov, špeciálnych pedagógov, sociálnych pracovníkov, liečebných a sociálnych pedagógov. 1. vyd., Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2011. s. 229–251. ISBN 978-80-223-3097-8.
- BRNULA, Peter, 2013. *Sociálna práca. Dejiny, teórie a metódy*. 2. vyd. Bratislava: IRIS. 264 s. ISBN 978-80-89238-77-4.
- BRNULA, Peter, 2014. Sociálna práca a jej podoby za slovenského vojnového štátu. *Fórum sociálnej práce*. 2014, roč. 5, č. 1, s. 73–80. ISSN 1804-3070.
- FULKOVÁ, Emília, 2010. *Prehľad pedagogiky. Kľúčové oblasti*. 1. vyd., Bratislava: UK v Bratislave. 84 s. ISBN 978-80-223-2657-5.
- HANGONI, Tomáš, 2010. Vývoj sociálneho školstva na Slovensku po roku 1990. In MICHELOVÁ, Radka (ed.). *Současná sociální práce — teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. 1. vyd. Ústí nad Labem: FSE UJEP. s. 6–11. ISBN 978-80-7414-333-5
- CHARVÁTOVÁ, Dagmar, 1987. *Metody sociální práce I. pro střední školy sociálně právní*. 4. vyd., Praha: SPN. 148 s. 14–219–87
- KOVÁČIKOVÁ, Dagmar, 2010. *Filozofické, náboženské a historické východiská sociální práce*. 1. vyd. Banská Bystrica: PdF UMB. 174 s. ISBN 978-80-8083-997-0.
- KUBINCOVÁ, Viera a SLEZÁKOVÁ, Anežka (eds.), 2005. *Kalendárium života a tvorby Eleny Maróthy Šoltésovej*. 1. vyd., Martin: Živena. 90 s. ISBN 80-967287-1-7.
- KRAKEŠOVÁ, Marie, 1948. *Úvod do praxe na sociálních klinikách*. 1. vyd., Sociální fakulta VŠPS. 103 s.
- LEVICKÁ, Jana, 1999. *Náčrt dějín sociální práce*. 1. vyd. Trnava: FZaSP TU v Trnave a SAP. 104 s. ISBN 80-88908-29-9
- LUKÁČ, Eduard a TOKÁROVÁ, Anna, 2009. Inštitút edukológie a sociálnej práce. In Dančišin, Vladimír (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove 1959–2009*. 1. vyd., Prešov: FiF PU v Prešove. s. 24–48. Dostupné na: <http://www.unipo.sk/public/media/14248/Filozoficka%20fakulta%20v%20Presove%201959-2009.pdf>
- MATOUŠEK, Oldřich, 2001. *Základy sociální práce*. 1. vyd., Praha: Portál. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MIKULÁŠOVÁ-ŠKRIDLOVÁ, Viera, 1996. *Pamätnica Živeny*. 1. vyd. Martin: Živena. 93 s. ISBN 80-85186-96-9.



- MUŽÍKOVÁ, Jarmila a BÄRTLOVÁ, Eva, 2007. *Odborná praxe v sociální práci*. 1. vyd., Ústí nad Labem: FSE UJEP. 51 s. ISBN 978-80-7044-951-6.
- NAVRÁTIL, Pavel, 2007. Význam a možnosti praktického vzdělávání sociálních pracovníků. In: NAVRÁTIL, P. a ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií. s. 5–19. ISBN 978-80-7399-343-6.
- NAVRÁTILOVÁ, Jitka, 2007. Teorie a praxe ve vzdělávání sociálních pracovníků. In: NAVRÁTIL, P. a ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Praktické vzdělávání v sociální práci*. Brno: Centrum praktických studií. s. 20–27. ISBN 978-80-7399-343-6.
- NOVOTNÁ, Věra a SCHIMMERLINGOVÁ, Věra, 1992. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. 128 s. ISBN 80-7066-483-5
- PIK, Katalin, 2001. *A szociális munka története Magyarországon (1817–1990)*. Budapest: A Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesüle és az ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék könyvsorozata. 370 s. ISBN 963 00 8873 8.
- SOTONIAKOVÁ, Eva, 2005. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd., Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 68 s. ISBN 80-7368-118-8.
- STRIEŽENEC, Štefan, 1999. *Úvod do sociálnej práce*. 1. vyd., Trnava: AD. 215 s. ISBN 80-967589-6-9.
- STUDENCOVÁ, Veronika, 2011. *Prínos Eleny Maróthy Šoltésovej a Alice Garigue Masarykovej pre rozvoj sociálnej práce (Bakalárska práca)*. PdF UK v Bratislave. 47 s.
- VOTRUBOVÁ, Štefana, 1931. *Živena — jej osudy a práca*. 1. vyd., Turčiansky sv. Martin: Živena, spolok slovenských žien. 348 s.

Doc. PhDr. Peter Brnula, PhD. vyštudoval odbor sociálna práca na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Absolvoval dlhodobé výcviky: v psychoterapii zameranej na človeka podľa C. R. Rogersa v Inštitúte PCAI ISTER Bratislava (2006) a výcvik v supervízii v ASSP Bratislava (2007).

V súčasnosti pôsobí na Katedre sociálnej práce Fakulty sociálne ekonomické Univerzity Jana Evangelitu Purkyně v Ústí nad Labem. Venuje sa témam dejín sociálnej práce, etiky v sociálnej práci a teórií sociálnej práce. V aplikačnej oblasti sociálnej práce svoju pozornosť zameriava sociálnej práce s migrantmi.